

Wprowadzenie

Kształtowanie przestrzeni wiejskiej to bardzo trudny i złożony proces, obejmujący m.in.: planowanie i zagospodarowanie przestrzeni, ochronę i kształtowanie środowiska, urbanizację obszarów wiejskich oraz ogólnie rozumiane gospodarowanie na terenach wiejskich. Niezwykle skomplikowanym zadaniem w procesie planowego zagospodarowania przestrzeni jest zachowanie równowagi pomiędzy ładem przestrzennym, ekologiczną racjonalnością, społeczną akceptacją i opłacalnością ekonomiczną. Szczególnie istotne jest to w przypadku obszarów wiejskich, których rozwój powinien następować w wymiarze przestrzennym, społeczno-gospodarczym i przyrodniczym.

Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne jest przedmiotem zainteresowania przedstawicieli różnych dziedzin, w tym m.in.: geografii, ekonomii, geodezji, inżynierii środowiska i innych. Celem planowania przestrzennego jest kontrolowane zagospodarowanie przestrzeni z zachowaniem ładu przestrzennego oraz zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów wokół alternatywnych możliwości zagospodarowania przestrzeni. W jaki sposób otaczająca nas przestrzeń będzie wykorzystana zależy od norm i reguł, które są definiowane w dokumentach planistycznych oraz przepisach prawnych. Bardzo ważne jest zatem interdyscyplinarne podejście do problematyki kształtowania przestrzeni wiejskiej, co będzie gwarantem zachowania równowagi przyrodniczej, dającej stabilne podstawy rozwoju społeczno-gospodarczego.

Niniejszy tom *Studiów Obszarów Wiejskich* jest przykładem interdyscyplinarnego podejścia do problematyki planowania i rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. W artykułach zwrócono uwagę na aspekty środowiskowe, społeczno-gospodarcze i ekonomiczne rozwoju obszarów wiejskich, będących często pod silną presją sąsiadujących miast. Badania prowadzone były w różnym zakresie obszarowym (regiony funkcjonalne, województwa, powiaty i gminy). Tom otwiera publikacja B. Prus, K. Gawrońskiego i K. Ulickiej, w której autorzy, jako studium przypadku dokonali analizy zmian użytkowania gruntów na obszarach Polski południowej. Kolejny artykuł autorstwa J. Falkowskiego na przykładzie gmin województwa kujawsko-pomorskiego wskazuje na istotę ładu i nieładu przestrzennego obszarów wiejskich na potrzeby planowania i zagospodarowania przestrzennego. Następnie P. Wiśniewski i M. Kistowski rozpoczynają cykl tematyczny związany z problematyką ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, ze wskazaniem ich znaczenia dla rozwoju obszarów wiejskich. A. Gonia, H. Michniewicz-Ankiersztajn i I. Józefowicz wykazały, iż tradycyjne sposoby gospodarowania na obszarach wiejskich Doliny Dolnej Wisły przyczyniają się do zachowania bioróżnorodności oraz ochrony specyficznego, kształtowanego przez stulecia krajobrazu kulturowego wsi. W kolejnym artykule A. Hakuć-Błażowska i współautorzy na przykładzie powiatu elbląskiego analizowali możliwość rozwoju turystyki. W kolejnym artykule T. Kalicki i współautorzy podjęli próbę oceny potencjału przyrodniczo-demograficznego do różnych form gospodarowania przestrzenią wiejską

na przykładzie wybranych gmin województwa świętokrzyskiego. Przemiany pokoleniowe wśród młodzieży wiejskiej na Podkarpaciu zostały zaprezentowane w artykule P. Długosza. Celem podjętych badań była diagnoza sfery świadomościowej wiejskiej młodzieży, w jakim kierunku ewaluowała oraz co zaobserwowane przeobrażenia mogą oznaczać dla zachodzących procesów w skali lokalnej i globalnej. Kolejny artykuł (I. Józefowicz, H. Michniewicz-Ankiersztajn i A. Gonia) to przykład postępowania nieuniknionego procesu urbanizacji obszarów wiejskich. Autorki na podstawie badań gmin województwa kujawsko-pomorskiego wykazały, iż stopień zurbanizowania gminy nie zawsze przekłada się na poprawę warunków i poziomu życia społeczności lokalnej. Z kolei G. Masik podjął próbę identyfikacji suburbanizacji demograficznej i przestrzennej na Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot. Z przeprowadzonych badań wynika, że obszary wiejskie, znajdujące w zasięgu oddziaływania badanego obszaru metropolitalnego, będą narażone na postępujący bezład przestrzenny generujący dodatkowe koszty ekonomiczne i społeczne. W kolejnym artykule A. Żróbek-Różańska na przykładzie trzech gmin wiejskich sąsiadujących z miastem Olsztyn, przedstawiła interesujące badania na temat barier rozwoju funkcji mieszkaniowej na obszarach podmiejskich. Z kolei W. Jurkowski zwrócił uwagę, iż obszary podmiejskie największych miast w Polsce stały się w ostatnich czasach obszarami koncentracji problemów komunikacyjnych. Wskazał też na ogromne znaczenie systemu transportu kolejowego w rozwoju obszarów mieszkaniowych. W kolejnym artykule K. Kuprena i współautorów przedstawiono socjoekonomiczny wymiar wędkarstwa w wybranych powiatach województwa warmińsko-mazurskiego, regionu charakteryzującego się największymi zasobami powierzchniowymi wód śródlądowych na terenie Polski. Autorzy podkreślili, iż wędkarstwo ma bardzo duży wpływ na rozwój zrównoważony obszarów wiejskich, ale też tkwi w nim niewykorzystany potencjał. W ostatnim opracowaniu R. Marks-Bielskiej i A. Bieńka przedstawiono ekonomiczne i środowiskowe aspekty obrotu ziemią rolniczą w Polsce. Autorzy zwracają uwagę, że kapitał przemieszcza się bardzo szybko, szukając najkorzystniejszych lokalizacji na inwestycje. Ziemia jest dobrem wielofunkcyjnym, stanowiącym nie tylko podstawowy czynnik produkcji rolniczej, lecz także dobro przyrodnicze, rynkowe i kapitałowe.

Podsumowując, autorzy niniejszego tomu zwracają uwagę na rolę planowania i zagospodarowania przestrzennego w procesie kształtowania przestrzeni wiejskiej, która podlega nieustannym przekształceniom na skutek działalności człowieka. Stan tej przestrzeni w dużej mierze jest uzależniony jednak od wyobraźni projektantów, ich wrażliwości, podejścia do problemów ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego. Niezmiernie ważnym elementem jest również rozpoznanie istniejących uwarunkowań oraz prowadzenie analiz i sporządzanie prognoz, mających na celu wybór najbardziej optymalnych rozwiązań dla wszystkich użytkowników przestrzeni, a niniejsza publikacja jest tego przykładem.

*Krystyna Kurowska
Cezary Kowalczyk
Agnieszka Szczepańska*